

TRANSWORK

Transformacija rada u posttranzicijskoj Hrvatskoj

Oblikovanje: Sanja Bachrach Krištofić

Transformacija rada u posttranzicijskoj Hrvatskoj

TRANSWORK

1. travnja 2017. – 31. svibnja 2021.

HRZZ, IP-2016-06-7388

Četverogodišnji istraživački rad na projektu bio je usmjeren na pitanja rada i (ne)zaposlenosti, prateći dinamiku simboličko-vrijednosnih promjena i prilagodbi uvjetima koji su posljednjih godina odredili svakodnevicu građana posttranzicijske Hrvatske. Zbog uočljivog nedostatka kvalitativnih istraživanja u tom istraživačkom području proveli smo 142 tematski usmjerena razgovora sa sugovornicima različite dobi i različitog društveno-ekonomskog statusa u svim krajevima Hrvatske, od Pule, Rijeke i Čakovca, do Iloka i Dubrovnika. Zanimali smo se za njihove životne strategije, očekivanja, ali i sjećanja na prošlost rada. Doznali smo o praksama njihove prilagodbe i/ili otpora uvjetima neoliberalne ekonomije, o tome kako doživljavaju i preživljavaju situacije nezaposlenosti, alternativnih i prekarnih poslova, boravka na burzi i samozapošljavanja te kako se to odražava na dinamike u njihovim kućanstvima. Manji broj naših sugovornika svjedočio je o zadovoljstvu svojom trenutnom situacijom. To su uglavnom bili mlađi ljudi, naročito oni bez djece, koji su internalizirali norme individualizma, pokretljivosti

---

---

i kompetitivnosti, spremni su mijenjati poslove i raditi na radnim mjestima za koja se traži drugačija, pa i niža kvalifikacija od one koju su stekli školovanjem. U razgovorima s nama oni nisu spominjali pitanje socijalnih prava, radije ističući važnost ljudskih kvaliteta i upravljačkih kompetencija poslodavca. Međutim, zbog nesigurnih zaposlenja i niskih primanja većina njih prisiljena je koristiti se stečevinama ranijih generacija. Starije generacije teško se snalaze u novim društvenim i ekonomskim okolnostima. Mnogi među njima ostali su bez posla i/ili žive od mirovine koja im je jedva, ako uopće, dovoljna da podmire najosnovnije potrebe. Navikli na rad u industriji i veću socijalnu sigurnost i solidarnost izgubili su, među ostalim, samopouzdanje i važno identitetsko sidrište. Oni koji su uspjeli zadržati posao ili pronaći novi nerijetko imaju vrlo niska i neredovita primanja. U razgovorima s našim sugovornicima često smo čuli da sebi i svojoj djeci više ništa ne mogu priuštiti.

Osim generacijskih uočili smo i regionalne razlike koje proizlaze iz razlika u standardu i razvijenosti, iz opsega i karaktera posljedica rata na prostoru Hrvatske te iz mogućnosti prilagodbe novim političko-ekonomskim praksama. Uvjetovao ih je, k tome, i opseg povlačenja sredstava iz europskih fondova pa tako, na primjer, iskazi naših sugovornika u Puli i Šibeniku – gradovima koji su smješteni na obali Jadranskog mora i koji imaju važnu industrijsku prošlost – uvelike su se razlikovali u onim dionicama koje su povezane s osobnim ekonomskim statusom, zadovoljstvom/nezadovoljstvom mogućnostima rada i zaposlenosti i, na kraju, s viđenjem budućnosti.

Iskaze naših sugovornica i sugovornika usporedili smo s rezultatima sličnih istraživanja u drugim post-socijalističkim okružjima, ali i s rezultatima sličnih istraživanja koja su se usmjerila na pitanja rada i (ne)zaposlenosti nakon razdoblja

---

---

industrijalizacije na "kapitalističkom Zapadu". Koncept deindustrijalizacije, već otprije ustanovljen u odgovarajućim istraživanjima na Zapadu, pokazao nam se podatnim za širenje i prilagodbu konceptata tranzicije i posttranzicije. No, rezultate terenskih istraživanja promišljali smo i na podlozi arhivskih dokumenata, medijskih tekstova, ali ponajprije teorijskih uvida u odgovarajućoj znanstvenoj literaturi, većinom iz područja antropologije rada i kritičkih studija rada, uočivši ponegdje potrebu za nadogradnjom i proširenjem već ustanovljenih teorijskih obrazaca, ali i za kritičkim promišljanjem ili i oponiranjem nekima od njih.

O rezultatima naših istraživanja raspravljali smo na tematskim radionicama s pozvanim stručnjacima i javnim tribinama, prezentirali smo ih studentima i u medijima, objavljivali na internetskoj stranici projekta, a posebno i u našim godišnjim biltenima te predstavljali na domaćim i međunarodnim znanstvenim skupovima i u znanstvenim radovima. Posljednju godinu rada na projektu obilježila je pandemija COVID-19 zbog čega smo morali ponešto modificirati plan rada. Također, pandemija, ali i snažni potresi u Zagrebu i na Baniji nametnuli su nova istraživačka pitanja u našim razmatranjima rada, naročito rada u turizmu.

Rezultati rada na projektu

Održali smo četiri diskusijske radionice s pozvanim stručnjakinja: dr. sc. Tihanom Rubić s Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, dr. sc. Ildiko Erdei s Odsjeka za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Beogradu, dr. sc. Ninom Vodopivec s Instituta za noviju povijest iz Ljubljane te dr. sc. Lilijanom Burcar s Odsjeka za anglistiku i amerikanistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Ljubljani.

Održali smo radionice sa studentima na Odsjeku za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, na Odjelu za etnologiju i antropologiju Sveučilišta u Zadru i s polaznicima poslijediplomskog doktorskog studija Moderne i suvremene hrvatske povijesti u europskom i svjetskom kontekstu na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Održali smo devet javnih tribina na kojima su gostovali stručnjaci i znanstvenici različitog profila:

Tomislav Medak: “Tehnološke promjene i kriza društva rada”
(14. prosinca 2017.)

Tribina je tematizirala moguće kobne posljedice koje razvoj automatizacije ima po tržište rada i narav zaposlenja kao preduvjeta društvene integracije. Gostujući predavač smatra da fatalizam povezan s takvim predviđanjima treba uzeti s dozom rezerve jer je u stvari temeljno riječ o pokušaju promjene od-nosa između kapitala i rada koji je sastavni dio svih dosadašnjih inovacija kojima se nastojala povećati produktivnost.

Tihana Rubić: “Nezaposleni u Zagrebu: značenja rodnih i generacijskih kategorija na tržištu rada”
(20. veljače 2018.)

Tribina se temeljila na istraživanju utjecaja novouspostavljenih ekonomskih sustava na individualni i obiteljski život u periodu tranzicije. U fokusu

---

---

istraživanja su strategije preživljavanja pomoću kojih su se bivši radnici nosili s dugotrajnom nezaposlenošću.

**Ulf Brunnbauer, Andrew Hodges i Peter Wegenschimmel:
"Transformations from Below: Shipyards and Labour Relations
in the Uljanik and Gdynia Shipyards since the 1980s"**

(13. ožujka 2018.)

Na tribini su predstavljene preliminarni rezultati istraživanja o radničkim odnosima u dva brodogradilišta: Stocznia Gdynia (Poljska) i Uljanik u Puli (Jugoslavija/Hrvatska). Istraživanjem se nastoji shvatiti kako se proces prijelaza iz socijalističke u tržišnu ekonomiju odvija "odozdo".

**Jelena Pavlinušić, Nikola Križanac i Dragana Modrić:
"Dalmatinka: kako je tvornica promijenila grad"**

(27. ožujka 2018.)

Na tribini su predstavljene rezultati projekta Industrijsko naslijeđe i kolektivna memorija grada. U okviru projekta su na primjeru tvornice Dalmatinka Sinj istraživani odnosi između razvoja industrije i društvenih procesa u Dalmatinskoj zagori.

Maša Kolanović, Danijela Lugarić i Sven Cvek: "Kulturalni život kapitalizma u Jugoslaviji"

(12. lipnja 2018.)

Tribina je organizirana povodom izlaska istoimenog zbornika kojim se propituje povezanost kulturne, ekonomske i političke dimenzije jugoslavenskog socijalizma i postsocijalizma. Fokus zbornika je na "kulturalnom životu kapitalizma" u Jugoslaviji i nakon nje, kao i na njegovim lokalnim, kulturalno uvjetovanim izvedbama.

Marko Alviž, Paul Gregorević i Andrew Hodges: "Slučaj Uljanik iz radničke, novinarske i antropološke perspektive"

(24. rujna 2018.)

Povodom dramatičnih događaja vezanih uz pulsko brodogradilište Uljanik na tribini su predstavljene tri perspektive koje različito pristupaju analizi tog slučaja: radnička, novinarska i antropološka. Tako je, između ostalog, bilo govora o općenitoj važnosti brodogradilišta za grad Pulu, ali i o različitim pritiscima koji su utjecali na kvalitetu medijskog izvještavanja o Brodogradilištu te o iskustvima rada u Uljaniku.

Ognjen Kojanić: "ITAS i promjene geografije proizvodnje"

(6. studenog 2018.)

Na primjeru Ivanečke tvornice alatnih strojeva (ITAS) izlagač je ukazao na promjene u logici i "geografiji" proizvodnje od razdoblja socijalističkog samoupravljanja, sve do integracije Hrvatske u Europsku uniju. Novi su uvjeti proizvodnje unutar same radne organizacije doveli i do promjena u prihvaćenim i prihvatljivim društvenim vrijednostima, koje sada snažno korespondiraju s danas prevladavajućim zahtjevima za ekonomskim uspjehom.

Dražen Cepić: "Klasne kulture u Hrvatskoj"

(23. travnja 2019.)

Dražen Cepić je predstavio svoje istraživanje o društvenim klasama u Hrvatskoj, kojim fenomene nastanka klasnih granica u Hrvatskoj promatra iz perspektive socijalnosti i stvaranja prijateljstava, a kroz prizmu nove kulturne sociologije: teorije simboličkih granica M. Lamont te pragmatičke sociologije L. Boltanskog i L. Thevenota.

Katarina Peović: "Nejednaki razvoj i migracije"

(12. veljače 2021.)

Katarina Peović je analizirala međunarodna ekonomska pravila kao sustav kojem je cilj spriječiti jednakost između periferije i centra, između nerazvijenih zemalja globalnog Juga i/ili (Jugo)Istoka s jedne strane i bogatih zemalja/zapadnih centara s druge. Pri tome se ishod nejednakog razvoja u kolektivnoj svijesti koju oblikuje dominantno neoliberalna ekonomska interpretacija prikazuje kao rezultat poštene utakmice otvorenog tržišta, kao normalni proces u modernizaciji država. U predavanju su obrazloženi modeli kruženja kapitala koji su ključni za nejednaki razvoj.

Sudjelovali smo na znanstvenim skupovima i radionicama:

Orlanda Obad: "Local Action Groups and Social Inequality: LEADER Program as a New Actor in Croatian Rural Area", *20th Biennial International Symposium of International Consortium for Social Development*, 7. – 11. srpnja 2017., Zagreb.

Orlanda Obad i Aleksandar Lukić: "Lokalne akcijske grupe kao novi akteri ruralnog razvoja Hrvatske", *Quo vadis, ruralna Hrvatska?*, 22. rujna 2017., Zagreb.

Mislav Žitko: "Revolucije u povijesti ekonomske analize: kuhnovska perspektiva", *Treći okrugli stol Odsjeka za filozofiju*, 27. – 28. listopada 2017., Zagreb.

Sanja Potkonjak i Romana Pozniak: sudjelovanje na konferenciji i doktorskom simpoziju Hacking Paths of Anthropology. Transformations of European Societies, 24. – 29. listopada 2017., München, Njemačka.

Reana Senjković: "Oni su gradili prugu, a pruga je gradila njih", *Stvaranje socijalističkog čovjeka*, 6. – 8. travnja 2017., Pula.

Ines Prica: "The Abyss of Interdisciplinarity: Manipulation through Cultural Knowledge in Postsocialist Narratives", *The Transformations of Human and Social Sciences in the (post) Yugoslav Space after 1990.*, 19. – 20. svibnja 2017., Pariz, Francuska.

Ines Prica: "Etnološka djelatnost između projekcije budućnosti i budućih projekata", *Retrospektive i perspektive etnologije i antropologije*, 7. – 10. rujna 2017., Beograd, Republika Srbija.

Romana Pozniak i Reana Senjković: sudjelovanje na radionici *Voluntary Work, Volunteering and Voluntary Associations in Serbia and Slovenia (and Neighbouring Countries), 1980-2000.*, 22. – 23. ožujka 2018., Ljubljana, Republika Slovenija.

Orlanda Obad: "Eastern Greyness, Western Class: Workplace Practices and Everyday Life of Croatian Citizens in EU Institutions", *Annual Conference of the British Association for Slavonic and East European Studies*, 13. – 15. travnja 2018., Cambridge, Ujedinjeno kraljevstvo.

Orlanda Obad i Petar Bagarić: "Antropologija i istraživanje korupcije", *Sekcija za kvalitativne metode istraživanja Hrvatskog sociološkog društva*, 15. svibnja 2018., Zagreb.

Petar Bagarić: "Loafing and Meaning: Self and Work in Croatian Late Capitalism", *9. međunarodna konferencija International Association of Southeast Anthropology*, 27. – 30. rujna 2018., Zadar.

Romana Pozniak: "How Affects can Help Determine Humanitarian Labour?", *9. međunarodna konferencija International Association of Southeast Anthropology*, 27. – 30. rujna 2018., Zadar.

Tea Škokić i Sanja Potkonjak: "Croatia is doing much Better Today! The Language of Affect in Political Discourse on Economy", *9. međunarodna konferencija International Association of Southeast Anthropology*, 27. – 30. rujna 2018., Zadar.

Joško Čaleta: "Transition of Music Labor in Post Socialist Croatia: the Case of Klapa Singing", *ICTM Study Group on Musics of the Slavic World*, 22. – 24. rujna 2018., Skoplje, Republika Makedonija.

Sanja Potkonjak i Reana Senjković: "Istraživanja (kulture) rada i gospodarstva u hrvatskoj etnologiji", *70 godina Instituta za etnologiju i folkloristiku: intelektualno nasljeđe u kontekstu smjene znanstvenih i socijalnih paradigmi*, 22. – 23. studenog 2018., Zagreb.

Petar Bagarić i Orlanda Obad: "Iskopati ili zakopati?: korupcija kao predmet antropoloških istraživanja", *70 godina Instituta za etnologiju i folkloristiku: intelektualno nasljeđe u kontekstu smjene znanstvenih i socijalnih paradigmi*, 22. – 23. studenog 2018., Zagreb.

Ozren Biti: "'Nema kruha bez motike, nema lajka bez golotinje': narativi o radu u hrvatskoj celebrity kulturi". *70 godina Instituta za etnologiju i folkloristiku: intelektualno nasljeđe u kontekstu smjene znanstvenih i socijalnih paradigmi*, 22. – 23. studenog 2018., Zagreb.

Romana Pozniak: "Humanitarni rad između pomoći i biznisa", *Migracije i identitet: kultura, ekonomija, država*, 6. – 7. prosinca 2018., Zagreb.

Petar Bagarić: "Profesija: vlasnik apartmana – polazišta za istraživanje iznajmljivača u Dubrovniku", *Transformacija (G)rada: kritički pristupi turizmu i razvoj Dubrovnika*, 10. siječnja 2019., Etnografski muzej Rupe, Dubrovnik.

Petar Bagarić: "Loafing for life: class dispositions of non-work", *14. kongres SIEF-a Track Changes. Reflecting on a Transforming World*, 14. – 17. travnja 2019., Santiago de Compostela, Španjolska.

Ozren Biti: "Heroji, zvijezde i celebrityji: od nogometnog uspjeha do nacionalnog zajedništva", *VII. kongres Hrvatskog sociološkog*

---

društva "Socijalna kohezija u društvu polarizacije, konflikata i nejednakosti", 11. – 12. travnja 2019. godine, Zagreb.

Mislav Žitko: "Establishment populism and the politics of internal devaluation", 14. konferencija ESA-e "Europe and Beyond: Boundaries, Barriers and Belonging", 20. – 23. kolovoza 2019., Manchester, Ujedinjeno kraljevstvo.

Ines Prica: "Gastarbajteri između Balkana i Europe", II Cetinjski filološki dani, 10. – 12. rujna 2019., Cetinje, Republika Crna Gora.

Sanja Potkonjak i Romana Pozniak: sudjelovanje na jesenskom simpoziju međunarodnog doktorskog programa *Transformations in European Societies*, 22. – 27. studenog 2019., Murcija, Španjolska.

Romana Pozniak: poster prezentacija "Affective labor within the humanitarian workscape: a case study from Croatia", *Transformations in European Societies*, 22. – 27. studenog 2019., Murcija, Španjolska.

Orlanda Obad: "Gray is the New White: Intertwining of Race and Class in Workplace Practices of Croatian Citizens in EU Institutions", *Struggles over Europe: Postcolonial East/West dynamics of race, gender and sexualities*, 14. – 15. studenog 2019., Słubice, Poljska.

Sanja Potkonjak i Tea Škokić: "Material ruins and epistemic developments: conceptual challenges in doing and thinking post-industrial ethnography", *Transformation of Work: Narratives, Practices, Regimes*, 27. – 28. veljače 2020., Zagreb.

Reana Senjković: "Years ago, there was thousands of jobs", *Transformation of Work: Narratives, Practices, Regimes*, 27. – 28. veljače 2020., Zagreb.

Romana Pozniak: "Affective labor within the humanitarian workscape", *Transformation of Work: Narratives, Practices, Regimes*, 27. – 28. veljače 2020., Zagreb.

Joško Čaleta: "Precarity and traditional music in post-socialist Croatia: the case of klapa singing", *Transformation of Work: Narratives, Practices, Regimes*, 27. – 28. veljače 2020., Zagreb.

Tea Škokić i Ozren Biti: "'Tourism happens to us': business opportunities and workload of property owners offering short-term rentals in Zagreb", *Transformation of Work: Narratives, Practices, Regimes*, 27. – 28. veljače 2020., Zagreb.

Petar Bagarić i Orlanda Obad: "Tradition or power? Corruptive practices and work culture in Croatia", *Transformation of Work: Narratives, Practices, Regimes*, 27. – 28. veljače 2020., Zagreb.

Romana Pozniak: "Autoethnography of humanitarian work – between voluntarism, humanitarianism and research", *Intersections of Humanitarianism*, 1. – 3. studenog 2019., Göttingen, Njemačka.

Romana Pozniak: "Humanitarianism and/or feminism? Ethnography of a transmigrant women collective", *Transformations in European Societies*, 20. – 23. studenog 2020. Graz, Austrija.

Petar Bagarić: "Playful immersions – Playful Self and Work as a Game", *Playing Video Games*, 13. siječnja 2021., Jena, Njemačka.

Objavili smo znanstvene i stručne radove u časopisima, zbornicima znanstvenih radova i stručnim publikacijama:

Biti, Ozren i Mislav Žitko. 2017. "Transformacija (ideje) rada: od teorijskih rasprava o novom kapitalizmu do kvalitativnih istraživanja u hrvatskom posttranzicijskom kontekstu". *Narodna umjetnost* 54/2: 149-167.

SAŽETAK

Prilog nudi pregled teorijskih argumenata o transformaciji rada, oslanjajući se pritom na pojmove fleksibilizacije i prekarizacije, koji su u posljednje vrijeme premežili akademski i javni diskurs. Ukazuje na zajedničku argumentacijsku jezgru autora poput Becka, Sennetta i Baumana, ali i na interpretacijske nedostatke onoga što se ugrubo, na tragu Dooganove rasprave, može klasificirati kao "postmarksistički diskurs". U tu svrhu izloženi su i empirijski fundirani uvidi koji dovode u pitanje utemeljenost nekih od važnijih teza iz tog korpusa literature, još uvijek dominantnog u lijevo usmjerenom dijelu akademskog polja. Pokušaj deskripcije transformacije rada u Hrvatskoj u (post)tranzicijskom razdoblju kreće od presjeka domaćih socioloških istraživanja. Kasnije se kroz odabrane etnografske doprinose tom istraživačkom području naznačuje kako bi kvantitativni aspekti transformacije (tržišta) rada mogli biti nadopunjeni širim spektrom kvalitativnih istraživanja. U toj međuigri sociologije i kulturne antropologije/etnologije prepoznaje se mogućnost za meritorniju analizu transformacije rada u hrvatskom posttranzicijskom društvu, onu koja bi svijet rada bolje povezala sa svijetom života.

Senjković, Reana. 2017. "Uvod". U *Omladinske radne akcije – dizajn ideologije*, katalog izložbe. Bachrach Krištofić Sanja i Krištofić Mario (ur). Zagreb: Umjetnička organizacija Kultura umjetnosti, str. 5-14.

SAŽETAK

Rad daje pregled povijesti omladinskih radnih akcija u SFRJ.

Senjković, Reana. 2017. "Ovdje se kuju novi ljudi: tijelo, ideologija i utopija u literarizaciji prvih poslijeratnih omladinskih radnih akcija". U *Tijelo u hrvatskome jeziku, književnosti i kulturi*, zbornik radova 45. seminara Zagrebačke slavističke škole. Brković Ivana i Pišković Tatjana (ur). Zagreb: Filozofski fakultet, Zagrebačka slavistička škola, Hrvatski seminar za strane slaviste, str. 157-173.

SAŽETAK

Povijest jugoslavenskih omladinskih radnih akcija uobičajeno se, ponajprije prema opsegu radova koji su se poduzimali, dijeli u šest razdoblja. Organizacija radnih akcija u pojedinim razdobljima ukazuje, međutim, na njihovu usklađenost ne samo s ekonomskom situacijom nego i s društvenim i političkim ozračjem. Temelji za njihovo razumijevanje postavili su se u ranom poslijeratnom razdoblju izgradnje i obnove: pripovijesti o izgradnji velikih i značajnih infrastrukturnih objekata, o teškim uvjetima rada i preprekama koje su se morale premostiti zadržale su se kao važan element u oblikovanju etosa svih kasnijih radnih akcija. Ujedno, prve poslijeratne omladinske radne akcije razumjele su se i kao "škola socijalizma" i "kovačnica novih ljudi". "Novi ljudi", kakvima su ih u svojim radovima prikazali književnici, odlikovali su se prije svega "socijalističkom sviješću", koja je djelovala osnažujuće i ozdravljujuće na tijela mladih brigadira i brigadirki, ali i svih onih koji su bili u prilici svjedočiti njihovim uspjesima.

Biti, Ozren. 2018. "Igra nikad ne prestaje: sportsko klađenje u Hrvatskoj". U: Ozren Biti, *Domaći teren: sociokulturno istraživanje hrvatskog sporta*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, str. 215–242.

SAŽETAK

Ovo poglavlje u knjizi bavi se fenomenom sportskog klađenja u kojem se prožimaju rad i igra. Odmicanje od shvaćanja klađenja kao igre, omogućuje da se ono sagleda i kroz prizmu rada, poduzetnosti i produktivnosti. Posebice je to važno s obzirom na ovdašnje trendove prekarizacije i fleksibilizacije rada, (ne)sigurnosti rada i zaposlenja, rizike siromaštva i isključenosti te ranjivosti pojedinih društvenih skupina. To uključuje i pre-

---

---

ispitivanje jedne od raširenijih kolokvijalnih predodžbi o igrama na sreću – da im se ljudi više okreću kad (ekonomska) kriza u društvu jača, a nada u boljitak po ekonomskim parametrima kopni.

Obad, Orlanda i Nataša Bokan. 2018. "Nevidljivi Dubrovnik. Istraživanja razvojnih perspektiva u ruralnoj lokalnoj zajednici". *Etnološka tribina* 41/48: 213–237.

SAŽETAK

Rad se bavi razvojnim perspektivama ruralnog područja Grada Dubrovnika. Cilj je istražiti izazove s kojima se poljoprivrednici susreću u radu i svakodnevnom životu, utvrditi potencijale za razvoj te ponuditi razvojne smjerove ruralne lokalne zajednice u Gradu Dubrovniku. Empirijsko je istraživanje provedeno metodom ankete i polustrukturiranog intervjua među pedeset tri poljoprivrednika/ce u svibnju 2016. godine u selima i drugim naseljima u ruralnom prostoru koja pripadaju Dubrovniku. Utvrđena su tri komplementarna razvojna smjera: diversifikacija ruralnih djelatnosti koja je povezana s konkuriranjem za fondove Europske unije, osnivanje zadruga i razvoj zadružnog načina suradnje te prelazak na ekološku poljoprivrednu proizvodnju. U analizi se kritički sagledavaju razvojne prepreke u svim trima aspektima razvoja te se predlaže kako bi se razvojni potencijali mogli upotrijebiti na dobrobit lokalne zajednice. Slijedeći logiku neoendogenog ruralnog razvoja, autorice u zaključku ocrtavaju konture razvoja ruralnog područja Grada Dubrovnika koji bi, u socioekonomskom pogledu, u većoj mjeri integrirao Grad, ali ističu i prepreke na putu takvog razvojnog smjera u lokalnom kontekstu.

Senjković, Reana. 2018. "Ugljen i šminka. Narativi o jugoslavenskoj radnici na ponudi posttranzicijskom sjećanju". *Etnološka tribina* 41/48: 174–193

SAŽETAK

Istraživanja u zemljama nekadašnjeg državnog socijalizma, pa i u Hrvatskoj, pokazala su da su stavovi žena prema prošlosti koju su živjele u drugom političkom sustavu pozitivniji od stavova muškaraca, da one, u skladu s time, svoju trenutnu situaciju ocjenjuju lošijom no u "bivšem komunističkom sustavu" te da su sklonije podržati lijevo orijentirane političke stranke. Čitanje triju jugoslavenskih ženskih časopisa iz razdoblja od 1946. do 1975. godine otkriva dijapazon uzornih reprezentacija i kreaci-

---

ja lika zaposlene žene, koje se nude usporedbi sa suvremenim nostalgij-
skim i/ili kritičkim iskazima.

Prica, Ines. 2019. "Postavlja etnografičeskij material. Dejel'nost' etnologov v uslovijah proektnoj meždisciplinarnosti". *Etnografičeskoe obozrenie* 5: 25-33. Objavljeno i kao: "Delivery of Ethnographic Material. The Work of Ethnologists in the Conditions of 'Project Disciplinarity'". U *Prospects for Anthropological Research in South-East Europe*. Marina Martynova and Ivana Bašić, eds. Moscow, Belgrade: N. N. Miklouho-Maklay Institute of Ethnology and Anthropology, Russian Academy of Sciences, Institute of Ethnography, Serbian Academy of Sciences and Arts, 15–25.

SAŽETAK

U radu se problematiziraju suvremeni uvjeti u kojima djeluju humanističke znanosti, s posebnim naglaskom na zahtjeve koje institucionalnim temeljima i percepciji disciplinarnog identiteta nameće tendencija projektifikacije. Analiza je u užem smislu usmjerena na promjenu percepcije i performativnih aspekata etnološke djelatnosti u kontekstu "projektno interdisciplinarnosti". Iako je u takvom mozaiku različitih disciplinskih zahtjeva i ciljeva opći etnološki uvid primarno predstavljen simboličkim kapitalom svoje "popularne" etnografske metode, on je u konačnim ishodima često lišen osnovnih disciplinskih uporišta, kamoli približavanju složenom, iako pomalo idealističkom modelu "humanističke etnografije". Posljedično, trend dovodi do redukcije profesionalnog rada etnologa na dužnost "dobavljanja materijala" za daljnje analitičke postupke i finaliziranje znanstvenog proizvoda, obično u domeni disciplina sa snažnijim impaktom kvantitativnih metodologija.

Škokić, Tea. 2019. "O rodnoj i radnoj ideologiji". *Glasnik Etnografskog instituta SANU* 67/2: 247–263.

SAŽETAK

U radu se prikazuju glavne okosnice diskursa o rodnoj ideologiji, njegovi akteri na međunarodnoj, a napose na lokalnoj, hrvatskoj razini te proučavaju ekonomske reperkusije zahtjeva koje zagovaraju pristaše tzv. antitirodskih pokreta. Povezivanje neoliberalne agende s neokonzervativnim zagovaranjem smanjivanja demokratski stečenih ljudskih prava, a posebice reproduktivnih prava žena prokazuje se kao novi oblik starog patrijarhalnog modela kontrole nad ženskim tijelom, ali i ženskim radom.

Senjković, Reana. 2020. "Work as a Cure". U Jurij Murašov i dr., ur. *Cultures of Economy in South-Eastern Europe. Spotlights and Perspectives*. Bielefeld: Transcript, 97–110.

SAŽETAK

U tekstu su odabrani primjeri tumačenja rada kao instrumenta odgoja i preobrazbe. Ukazuje se na tretiranje problema maloljetničke delinkvencijom na kapitalističkom Zapadu, no detaljnije se analizira jedan domaći slučaj koji je naišao na velik publicitet u medijima, tekstovima književnika i u znanstvenim istraživanjima: dobrovoljnog odlaska skupine maloljetnih prijestupnika iz Zagreba na Omladinske radne akcije 1958. godine.

Pozniak, Romana. 2019. "Pomoć ili biznis? Transformacija humanitarnog rada u slavonskobrodskom kampu za izbjeglice". *Studia ethnologica Croatica* 31/1: 49–66 // "Aid or Business? The Transformation of Humanitarian Work in the Refugee Camp in Slavonski Brod" (Translation). *Studia ethnologica Croatica* 31/1: 67–86.

SAŽETAK

Članak nastoji prikazati polazišta za tumačenje transformacije humanitarnog rada i opimjeriti prakse koje upućuju na njegovu profesionalizaciju i izgradnju bliskog odnosa s područjem političkog djelovanja. Zasnovan kao filantropijski projekt i imperativ o spašavanju života i/ili reduciranju patnje, u posljednjih nekoliko desetljeća humanitarizam je formalizirao koncept pružanja pomoći i počeo se manifestirati u aspektima tipičnima za poslovnu i korporacijsku kulturu. Prakse profesionalizacije i odnos između dva pojma koji ostavljaju dojam suprotstavljenih varijanti shvaćanja humanitarnog rada – pomoć i posao – problematiziraju se na osnovi etnografije rada i analize intervjua provedenih s humanitarnim radnicima iz izbjegličkog kampa u Slavonskom Brodu.

Senjković, Reana, ur. Temat "Sjećanje na tvornicu: prošlost i sadašnjost industrije". *Narodna umjetnost* 57/1, 2020.

Tim tematskim blokom željeli smo dati svoj prilog rastućem interesu za kulturno-antropološka istraživanja "običnih ljudskih" odgovora na sraz suvremenih politika rada i sjećanja na rad u razdoblju kada je "pokretna traka" bila simbol prosperiteta, a ljudske biografije uglavnom linearne, jednako na Zapadu i na Istoku. Na tu temu, koja je jedna od okosnica projekta "Transformacija rada u posttranzicijskoj Hrvatskoj", organizirali smo (u suradnji s Leibniz-Institut für Ost- und Südosteuropaforschung iz Regensburga) panel na 14. kongresu SIEF-a (2019), otkud objavljuje-

---

---

mo radove Tanje Petrović, Joāoa Santosa i Petra Bagarića. Iva Kosmos, Nina Vodopivec i Jozefina Ćurković svojim su tekstovima odgovorile na naš prošireni poziv.

Senjković, Reana. 2020. "“Ljudi za nju kažu ‘naša’ pruga”. U *Pruga: avantura izgradnje*. Edward P. Thompson ur.; *Duh pruge: zbornik radova o knjizi E. P. Thompsona*, Andrea Matošević i Tanja Petrović ur. Beograd: Fabrika knjiga, str. 186-208.

SAŽETAK

*U usporedbi s odgovarajućom arhivskom građom HDA i AJ članak interpretira tekstne priloge članova britanske brigade na Omladinskim radnim akcijama izgradnje pruge Šamac – Sarajevo koji su objavljeni u zborniku *The Railway: An Adventure in Construction* (E. P. Thompson, ur., 1947).*

Bagarić, Petar. 2020. "Leisure, Loafing, and Life as Work: Discourses on Non-Work and a New Working Class". *Narodna umjetnost* 57/1:109-128.

SAŽETAK

Iako na razini svakodnevnice ostvaruje logiku totalnog rada, post-industrijsko društvo promiče dokolicu i lijenost kao panaceu za probleme koji muče suvremenog čovjeka. No, za razliku od moderne, kad je putem dokolice određeni odmak od svijeta rada bio moguć, dokoličarski diskurs u postmoderni ne ispunjava tu funkciju budući da nestaju granice između života, rada i sebstva. Nestanak tih granica, uslijed razvoja tehnološkog okruženja i novih organizacija rada, važan je element na temelju kojeg nekadašnja srednja klasa postupno preuzima poziciju radničke klase unutar sustava. Budući da je tako, može se zaključiti da je temeljni način na osnovi kojeg se danas može ostvariti odmak u odnosu na svijet rada, ne dokolica, slobodno ali racionalno ispunjeno vrijeme, nego isprazno zabušavanje – prisvojeno slobodno vrijeme ostvareno u trenucima predviđenima za rad.

Biti, Ozren. 2020. "Narratives about Work in Croatian Celebrity Culture". *Traditiones* 49/3:163–184.

SAŽETAK

Prilog se temelji na istraživanju narativa o radu (mikro-)celebrityja u Hrvatskoj. Istraživanje obuhvaća tekstove objavljene u novinama, tjednicima i na internetskim portalima u 2018. i prvoj polovici 2019. godine koji

---

se, makar u nekoj mjeri, bave različitim aspektima rada u hrvatskoj celebrity kulturi – prostorom, vremenom, intenzitetom, karakterom, vrijednošću. Na konceptualnoj razini, posebna je pažnja unutar celebrity kulture posvećena mikro-celebrityjima, za koje su karakteristični manji razmjeri slave i poznatosti, ali i drukčiji putevi dosezanja takvoga statusa no što je to slučaj s klasičnim celebrityjima. Naime, ponajprije zahvaljujući internetu i profiliranju novih formi interaktivnosti putem društvenih mreža, “običnim osobama”, tj. onima koje ne odlikuju posebna ostvarenja u sportu te filmskoj i glazbenoj industriji ni ikakve druge javno priznate kvalitete i talenti, olakšani su pristup široj javnosti i postajanje poznatim. S time povezano, proučavatelji fenomena načinili su stanovite preinake ranije utvrđenih definicija i ponuđenih klasifikacija slavni te su pojavu reality televizije, blogova i društvenih medija popratili iznjedriviši nove analitičke kategorije poput celetoida, “uradi sam” celebrityja i influencera. Koncentriranje na medijske narative usredotočene na poslovne aranžmane i radne aktivnosti pripadnika celebrity kulture u Hrvatskoj vodi s jedne strane ka uočavanju podozrivog odnosa spram dokoličarskog stila života javno poznatih osoba. No, s druge strane ono vodi ka prepoznavanju pozitivnog vrednovanja novih oblika nematerijalnog rada i promicanja samopoduzetništva koje često stoji iza svega.

Biti, Ozren. 2020. “Od heroja do celebritya: hrvatska nogometna reprezentacija nakon Svjetskoga prvenstva u Rusiji 2018.”. *Studia ethnologica Croatica* 32: 33–53.

SAŽETAK

Društvena važnost osvajanja srebra nogometne reprezentacije Hrvatske na Svjetskom prvenstvu u Rusiji 2018. godine razvidna je iz obima i karaktera dočeka koji su akterima toga uspjeha priređeni u Zagrebu i iz količine i načina medijskoga reflektiranja toga uspjeha te toga i drugih dočeka u Hrvatskoj. Polazeći od toga, ovaj prilog usredotočen je na diskurzivno oblikovanje hrvatskih nogometnih reprezentativaca kao nacionalnih heroja, a izbornika reprezentacije i kao celebrityja. Kod nogometnaša je pritom indikativno premještanje fokusa s njihovih sportskih zasluga na patriotski kapital. Kod izbornika Zlatka Dalića je, pak, dodatno interesantno prerastanje ustaljenih okvira trenerskoga poziva u vidu njegova izraženoga javnog angažmana te ostvarivanja novih poslovnih aranžmana. Analizom medijskoga i javnoga diskursa u drugoj polovici 2018. i u 2019. godini pridonijet će se ujedno razumijevanju medijati-

---

zacije i celebritizacije ovdašnje kulture sporta. Pri interpretaciji medijski poduprtoga pretvaranja rada i učinaka u nogometu kao profesionalnoj djelatnosti u slavu / poznatost širih razmjera imat će se u vidu društveno-političke okolnosti u suvremenoj Hrvatskoj.

Čaleta, Joško. 2020. "Tradition of Music Labour in Post Socialist Croatia: The Case of Klapa Singing". U *Tradition and Transition – A Selection of Articles Developed from Paper Presentations at the First and the Second Symposia of the ICTM Study Group on Music and Dance of the Slavic World*. Sonja Zdravkova Djeparoska ur. Skoplje: ICTM National Committee of Macedonia, str. 229 – 241.

SAŽETAK

Članak nastoji prikazati konkretan primjer koji se odnosi na "neugodan spoj" tradicionalne glazbe – tržišno gospodarstvo i profesionalizaciju tradicijske glazbe u postsocijalističkoj Hrvatskoj. Klapsko pjevanje je primjer gdje istaknute tradicionalne glazbene pojave u postsocijalističkom razdoblju ukazuju na rastuću opću tendenciju povezivanja glazbenog stvaralaštva kao kulturnog kapitala s ekonomskim kapitalom. Pjevači-amateri postaju pjevači profesionalci kao primjer specijalizirane učinkovitosti vještina koja za izvedbu zahtijeva financijsku naknadu.

Senjković, Reana. 2020. Konfiscirana sjećanja (na rad i zaposlenost). *Studia ethnologica Croatica* 32: 233-257.

SAŽETAK

Članak propituje različita tumačenja "post-socijalističke/post-komunističke nostalgije" usporedbom s tumačenjima "nostalgijskih osjećaja i praksi" u zapadnoj Europi i Sjedinjenim Američkim Državama. Također, uspoređuje iskaze o prošlosti i sadašnjosti rada i zaposlenosti koje su zabilježili istraživači u zapadnoj Europi i Sjedinjenim Američkim Državama s onima koje su istraživači projekta TRANSWORK prikupili opsežnim terenskim istraživanjem u Hrvatskoj. Temeljem te usporedbe predlaže da bi se znanstveno zanimanje za "nostalgiju" u zemljama istočne Europe – koje se uobičajeno tumači kao izraz želje da se razumije neočekivano razočaranje životom "nakon socijalizma" ili, u tek manjem broju radova, kao izraz postimperijskoga simptoma koji upreže nostalgiju da bi orijentalizirao europski Istok – moglo vidjeti i kao napor u obrani neoliberalnoga režima (rada).

**Petar Bagarić i Sanja Potkonjak organizirali su panel
“Subjective and Affective Constellations in Southeast
Europe Workspace” na 9. međunarodnoj konferenciji
International Association of Southeast Anthropology,
27. – 30. rujna 2018., Zadar.**

Na 9. međunarodnoj konferenciji International Association of Southeast Anthropology (InASEA), koja se održala od 27. do 30. rujna 2018. pod naslovom “Emotions, Senses and Affects in the Context of Southeast Europe”, suradnici projekta TRANSWORK Petar Bagarić i Sanja Potkonjak organizirali su panel *Subjective and Affective Constellations in Southeast Europe Workspace* na kojem je predstavljeno sedam izlaganja. Za konferenciju su u sklopu TRANSWORK projekta pripremljena i održana sljedeća izlaganja suradnika:

Petar Bagarić: *Loafing and Meaning: Self and Work in Croatian Late Capitalism*

Romana Pozniak: *How Affects can Help Determin Humanitarian Labour?*

Tea Škokić & Sanja Potkonjak: *Croatia is doing much Better Today! The Language of Affect in Political Discourse on Economy*

Organizirali smo panel “Transformacije i devijacije rada: istraživanje procesa i učinaka” na znanstvenom skupu 70 godina Instituta za etnologiju i folkloristiku: intelektualno nasljeđe u kontekstu smjene znanstvenih i socijalnih paradigmi, 22. – 23. studenog 2018., Zagreb.

Transformacije i devijacije rada: istraživanje procesa i učinaka

moderatorica: Tea Škokić

Sanja Potkonjak i Reana Senjković

Istraživanja (kulture) rada i gospodarstva u hrvatskoj etnologiji

Petar Bagarić i Orlanda Obad

Iskopati ili zakopati?: korupcija kao predmet antropoloških istraživanja

Ozren Biti

“Nema kruha bez motike, nema lajka bez golotinje”: narativi o radu u hrvatskoj celebrity kulturi

Ildiko Erdei

O istraživanju ekonomskih fenomena i procesa u antropologiji u Srbiji – stanje i perspektive

znanstveni skup

70 godina Instituta za etnologiju i folkloristiku:

intelektualno nasljeđe u kontekstu smjene znanstvenih i socijalnih paradigmi

Zagreb, 22.–23. studenoga 2018.

Petar Bagarić, Orlanda Obad i Romana Pozniak organizirali su znanstveno-umjetnički skup "Transformacija (G)rada: kritički pristupi turizmu i razvoj Dubrovnika", 10. siječnja 2019., Etnografski muzej Rupe, Dubrovnik.

Transformacija (G)rada: kritički pristupi turizmu i razvoj Dubrovnika

Program

18:00 - 18:15	Uvod i predstavljanje projekta HRZZ-a „Transformacija rada u posttranzicijskoj Hrvatskoj“ TRANSWORK	Orlanda Obad, Institut za etnologiju i folkloristiku
18:15 – 18:25	Profesija: vlasnik apartmana - polazišta za istraživanje iznajmljivača u Dubrovniku	Petar Bagarić, Institut za etnologiju i folkloristiku
Znanstveni panel. Moderatorica: Orlanda Obad		
18:25 – 18:45	Razvojni ciklus dubrovačke turističke regije i stavovi lokalnog stanovništva prema turizmu	Ivan Šulc, Geografski odsjek PMF-a
18:45 -19:05	Tako blizu, a tako daleko: perspektive dubrovačkih poljoprivrednika	Nataša Bokan, Agronomski fakultet
19:05 – 19:25	Diskusija	
19:25 – 19:35	Pauza	
Umjetnički panel. Moderatorica: Romana Pozniak		
19:35 – 19:55	Pogled na neturističke dijelove Grada: osvještavanje prostora filmskom slikom	Karla Crnčević, dramaturginja i organizatorica filmskog festival Unseen
19:55 – 20:15	„Hvala, a sad više ništa“: prezentacija umjetničkog rada u suradnji s Art radionicom Lazareti	Katerina Duda, nezavisna umjetnica
20:15 – 20:30	Diskusija	

*skup organizira projekt HRZZ-a "Transformacija rada u posttranzicijskoj Hrvatskoj" TRANSWORK (www.transwork.eu)

U suradnji s Leibniz-Institut für Ost- und Südosteuropaforschung (IOS) organizirali smo panel "Remembering the Factory: Industrial pasts and presents", SIEF 14th Congress, 14. – 17. travnja 2019., Santiago de Compostela, Španjolska.

Econ01

Remembering the factory: industrial pasts and presents

Convenors:

Reana Senjković Svrčić (Institute of Ethnology and Folklore Research)

Andrew Hodges

[Send message to Convenors](#)

Stream: [Economy and Work](#)

Location: Aula 2

Sessions: Wednesday 17 April, 9:00-10:45, 11:15-13:00 (UTC+0)

Short Abstract:

This panel will examine memories and contemporary reflections on deindustrialization and the proliferation of economic insecurity. The primary ethnographic focus is on memory practices and contemporary experiences relating to objects of industrial decline.

Long Abstract

This panel will examine memories of work and contemporary reflections on deindustrialization and the proliferation of economic insecurity. Memoryscapes that articulated a longing for a sense of purpose have been reflected on from late 1980s onwards. A significant number of these memories relate to factories that not only provided jobs, but also a sense of security and communality that in some cases extended over generations. What we are witnessing lately are changes caused, presumably, by a certain transformation in memory work, alongside the successful commodification of memories and their use for political purposes. On the other hand, these changes are the result of clash between available and often sharply contradicting competing versions of history that made certain communities even more vulnerable after the 2008 economic crisis. The narrative of a proud worker and the factory (s)he understood in familial terms is being either refined, reshaped, or abandoned, giving way to emerging new personal and communal identities.

The primary interest of this panel is in ethnographic and strongly contextualized research on memory practices and contemporary experiences relating to objects of industrial decline, such as factories, collieries and shipyards.

The organization of this panel has been funded by the projects TRANSWORK (HRZZ, IP-2016-06-7388) and "Transformation from Below" (DFG)

**Organizirali smo međunarodni znanstveni skup
“Transformacija rada: narativi, prakse, režimi”,
Zagreb, 27. – 28. veljače 2020.**

Tematska čvorišta skupa “Transformacija rada: narativi, prakse, režimi” proizašla su iz intencije suradnika znanstveno-istraživačkoga projekta TRANSWORK da adresiraju teme vezane uz uže područje antropologije rada, ali i da uzmu u obzir teorijska i empirijska postignuća interdisciplinarno ustrojenih studija rada. Programski odbor međunarodne konferencije u trećoj je godini projekta stoga nastojao uspostaviti kolaborativnu istraživačku platformu s ciljem usporedbe metodoloških, epistemoloških i etnografskih uvida u stanje suvremenih radnih praksi i životnih iskustava radnika i radništva kako u hrvatskom, tako i u širem europskom kontekstu. Dvodnevni, radionički format skupa, pokazao se poticajnim prostorom za argumentiranu kritiku niza aspekata transformacije rada, radnih procesa i uvjeta zaposlenja u različitim društveno-političkim kontekstima. Dok je nekolicina izlagača nastojala teorijski artikulirati ključne procese novog kapitalizma koji se prelamaju u radnim svakodnevicama, ostatak je predstavio etnografska istraživanja koja su se bavila temama kao što su, primjerice, postfordističke transformacije pojedinih sektora, iskustva i rodne uvjetovanosti brižnoga i afektivnoga rada ili pak posljedice i permutacije deindustrijalizacije u specifičnim lokalnim sredinama. Uzimajući u obzir transdisciplinarni karakter skupa i različite pristupe istraživanju fenomena rada, tematske su se sesije poklopile s metodološkim i teorijskim interesima projekta koji su usmjereni na transformaciju rada u uvjetima različitih “postova” – postindustrije, posttranzicije, ali i postnostalgije. U skladu s temama izlaganja, a imajući na umu istraživačke doprinose sudionika konferencije, program je osmišljen kroz šest znanstvenih i dvije stručno-popularne sesije.

(izvadak iz osvrta na konferenciju koji je za Bilten III napisala Romana Pozniak)

Thursday, 27 February 2020

Registration and opening of the conference
9:30 – 10:00

I session (chair: Orlanda Obad)
10:00 – 11:30

Mariya P Ivancheva: Academic precarity East and West: preliminary reflections on a research program

Sanja Potkonjak & Tea Škokić: Material ruins and epistemic developments: conceptual challenges in doing and thinking post-industrial ethnography

Reana Senjković: “Years ago, there was thousands of jobs”

coffee break

II session (chair: Mislav Žitko)
12:00 – 13:30

Dimitra Kofti: Risk at work in the age of flexible and financial capitalism

Nina Vodopivec: Experiences of work: textile workers in Slovenia

Chiara Bonfiglioli: “Every granny knows how to sew”: industrial workers’ devaluation in the Croatian textile sector

lunch break

III session (chair: Romana Pozniak)
14:30 – 15:30

Tibor T. Meszmann: When jobs go south: global redefinitions of work as seen from the Hungarian automotive sector

Daniijela Majstorović: Labour and gender between “there” and “here”: discourses of Bosnian-Herzegovinian third-wave migrant women in Germany

coffee break

Off program
16:00 – 17:00

Nikolina Rajković (Baza za radničku inicijativu i demokratizaciju): Arhiv radničkih borbi

Friday, 28 February 2020

IV session (chair: Reana Senjković)
10:00 – 11:30

Mislav Žitko: Rentier capitalism and precarious employment: a theoretical proposal

Mario Reljanović: Flexibilization and precarisation of the labour market: redefining labour relations in the postsocialist world

Sven Cvek: Transformation of work and class struggle

coffee break

V session (chair: Mariya P Ivancheva)
12:00 – 13:30

Iva Ivšić, Katarina Jaklin, Marko Lucić, Teo Matković & Jelena Ostojić: Who cares for carers? Employment security and well-being of ECEC workers

Duga Mavrinac: “No stop non-stop”: practices and meanings of paid domestic and care work

Romana Pozniak: Affective labor within the humanitarian workspace

lunch break

VI session (chair: Sanja Potkonjak)
14:30 – 16:00

Tea Škokić & Ozren Biti: “Tourism happens to us”: business opportunities and workload of property owners offering short-term rentals in Zagreb

Joško Čaleta: Precarity and traditional music in post-socialist Croatia: the case of *klapa* singing

Petar Bagarić & Orlanda Obad: Tradition or power? Corruptive practices and work culture in Croatia

coffee break

Off program
16:30 – 18:00

Goran Dević: *Buffet Željezara* (61', 2017), dokumentarni film

PROGRAM AND ORGANIZING COMMITTEE

Ozren Biti (IEF, Zagreb)

Chiara Bonfiglioli (University College Cork, Ireland)

Mariya P Ivancheva (University of Liverpool, UK)

Romana Pozniak (IEF, Zagreb)

Reana Senjković (IEF, Zagreb)

Tea Škokić (IEF, Zagreb)

VENUE

Institute of Ethnology and Folklore Research

Šubičeva 42/5th floor

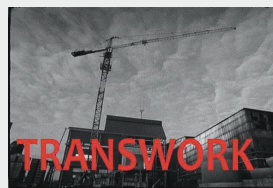
10 000 Zagreb

Croatia

www.transwork.eu

The conference is supported by Croatian Science Foundation under the project Transformation of Work in Post-transitional Croatia (IP-2016-06-7388).

TRANSFORMATION OF WORK: NARRATIVES, PRACTICES, REGIMES

Zagreb, 27-28 February 2020

Tea Škokić i Sanja Potkonjak dovršile su rukopis knjige *Gdje živi tvornica*

*Knjiga se bavi sudbinom “industrijskih radnih mjesta” i opstankom nekadašnje industrijske zajednice i industrijskog grada Siska. Prateći političke, ekonomske i društvene promjene na primjeru jednog od značajnijih hrvatskih industrijskih gradova, knjiga nastoji pokazati kako su se učinci globalne promjene u organizaciji industrijskoga rada očitovali u jednom postsocijalističkom gradu. Industrijski sociolozi, povjesničari rada, etnolozi tranzicije i postsocijalizma te teoretičari studija deindustrijalizacije posljednjih 40-ak godina ukazuju da se globalna industrijska ekonomija transformira, a da se globalna, nacionalna, regionalna i lokalna istraživanja industrijskog rada sve češće promeću u “etnografije socijalne i ekonomske katastrofe”. Takva se tvrdnja dijelom ogleda i u studiji slučaja koju ispisuju autorice Sanja Potkonjak i Tea Škokić, ponajprije kroz opise čitavog niza strukturnih promjena vezanih uz gubitak zaposlenja i nestanak industrijskog rada, ali i kroz praćenje propadanja lokalnog krajolika i gradolika. Stoga, na tragu uvida o učincima transformacije rada na društveni život zajednice, knjiga *Gdje živi tvornica* ostvaruje se kao vid postindustrijske etnografije, vremenski usmjerene na ono što se događa sada i na ono prema čemu se okreću zajednice i rad postindustrijskih gradova poput Siska. Njeni su interesi u postindustrijskom prezentu i postindustrijskoj budućnosti prostora i zajednice koje se iznova oblikuje nakon industrije. U studiji slučaja koja nastoji povezati teme rada i grada autorice donose priloge o ljudima koji su bili zaposleni u nekadašnjim industrijskim gigantima u Sisku, a danas se osjećaju ostavljenima i napuštenima, o Siščanima koji su otišli iz Siska i svoj su oblik egzistencije vidjeli u umjetničkoj vrsti rada koja inspiraciju crpi iz slika, naracija i prostora industrijskog rada te o postindustrijskim zajednicama koje tvore Siščani koji su ostali u Sisku nastojeći domisliti nove oblike i načine rada. Pomoću niza razgovora s bivšim i sadašnjim stanovnicima propituju se ostaci industrijskog rada, vrste znanja o industrijskom radu kakvog više nema, a koji je izgradio bivšu industrijsku zajednicu te novi oblici postindustrijskog rada i postindustrijske zajednice koje nastaju u gradu Sisku.*

Objavili smo zbornik znanstvenih radova *Transformacija rada: narativi, prakse, režimi*

Ovaj zbornik donosi izvoran pregled različitih transformacija rada u postsocijalizmu u zemljama s prostora bivše socijalističke Jugoslavije i u srednjoistočnoj Europi, i to iz pravne, filozofske i antropološke perspektive. U njemu se propituju različite implikacije postsocijalističkih transformacija sfere rada, na inovativan se način istražuju procesi proizvodnje znanja o sferi rada, industriji i društvu te se proučava kako su hegemonijski diskursi oblikovali uvriježena znanstvena i opća shvaćanja postindustrijskog obrata zanemarujući pritom iskustva sadašnjih i bivših radnika iz regije, koji su se tako našli na dnu društvene ljestvice, stigmatizirani zbog nemogućnosti prilagodbe na nove okolnosti.¹ Zbornikom se također ukazuje da neoliberalizam prožima ne samo sferu rada nego i sferu svakodnevnog života, posebice kroz nove orodnjene oblike prekar-nog afektivnog rada.

Objavljeni tekstovi doprinose su aktualiziranom interesu znanstvene zajednice za klasu i radne odnose u razdoblju državnog socijalizma i tijekom postsocijalističke transformacije.² Taj je interes doveo do velikog broja istraživanja u posljednjem desetljeću, kojima su pridonijeli i novi društveni pokreti usmjereni na pitanja eksploatacije rada i prekarnosti u postsocijalizmu.³ Dubinske studije slučaja u zborniku prilog su širim antropološkim diskusijama o tekućim transformacijama rada i subjektiviteta radnika, na tragu uvjerljive argumentacije Ognjena Kojanića prema kojoj je "najveći doprinos antropologije postsocijalizma antropologiji europske periferije u minucioznom etnografskom pristupu prostorima i ljudima koji su marginalizirani kao posljedica političko-ekonomskih procesa i diskursa".⁴

---

¹ Kideckel, David A., "The unmaking of an East-Central European working class", u C. M. Hann (ur.), *Postsocialism: Ideals, Ideologies, and Practices in Eurasia* (London i New York, 2002), str. 141–57.

² Archer, Rory, Igor Duda i Paul Stubbs (ur.), *Social Inequalities and Discontent in Yugoslav Socialism* (Farnham, 2016); M. Siefert (ur.) *Labor in State-Socialist Europe, 1945-1989. Contributions to a History of Work* (Budimpešta, 2020); Ost, David, "Class after communism: Introduction to the special issue", *East European Politics and Societies and Cultures*, 29/3 (2015), str. 543–64.

³ Horvat, Srećko i Igor Štikis (ur.), *Welcome to the Desert of Post-Socialism: Radical Politics after Yugoslavia* (Brooklyn, 2015).

⁴ Kojanic, Ognjen, "Theory from the Peripheries What Can the Anthropology of Postsocialism Offer to European Anthropology", *Anthropological Journal of European Cultures* vol. 29, br. 2 (2020): 49-66, 57.

(...) Sve u svemu, ovaj zbornik daje značajan i inovativan pregled tekućih transformacija rada i diskursa o radu na prostoru bivše Jugoslavije i srednjoistočne Europe te time pridonosi širim globalnim raspravama o deindustrijalizaciji i postindustrijskom društvu. Bogatstvo radničkih narativa vidljivo u većini tekstova omogućuje čitatelju da istraži subjektivnost različitih društvenih skupina i kategorija radnika, od tekstilnih radnika u Sloveniji do radnika željezare u Bugarskoj, od bosansko-hercegovačkih medicinskih sestara koje su emigrirale u Njemačku, do zaposlenica dječjih vrtića u Hrvatskoj. Postfordistička čežnja za fordističkim vremenima⁵ – kada je sigurnost radnog mjesta i socijalna zaštita bila barem moguća, ako baš nije bila sveprisutna – te osjećaj obezvrjeđenosti i prekarnosti u postsocijalističkim neoliberalnim vremenima čine se konstantnima, baš kao što se konstantnim čini i orodnjeni, afektivni i emotivni karakter postsocijalističkog iskustva rada. To se ne odnosi samo na humanitarne radnike na balkanskoj ruti nego i na bivše industrijske radnike – koji su oličenje gubitka zbog zatvaranja tvornica – kao i na sadašnje industrijske radnike, koji doživljavaju intenzifikaciju ritma rada u industrijskoj proizvodnji u greenfield kompanijama. Ova će zbirka biti od velikog interesa za istraživače antropologije, sociologije i povijesti rada i druge znanstvenike koji žele analizirati post-socijalističke i postfordističke transformacije rada u bivšoj Jugoslaviji i srednjoistočnoj Europi iz globalne, usporedne perspektive.

(izvadak iz Pogovora koji je napisala Chiara Bonfiglioli; s engleskog preveo Mateusz Milan Stanojević)

---

⁵ O postfordističkom afektu v. Muehlebach, Andrea and Nitzan Shoshan, "Introduction, special collection on post-Fordist affect", *Anthropological Quarterly*, 85/2 (2012), str. 317–43

Istraživači na projektu

Dr. sc. **PETAR BAGARIĆ** (Institut za etnologiju i folkloristiku)

Dr. sc. **OZREN BITI** (Institut za etnologiju i folkloristiku)

Dr. sc. **JOŠKO ČALETA** (Institut za etnologiju i folkloristiku)

Dr. sc. **ORLANDA OBAD** (Institut za etnologiju i folkloristiku)

Dr. sc. **SANJA POTKONJAK** (Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu)

ROMANA POZNIAK, mag. ethno. et anthrop. (Institut za etnologiju i folkloristiku)

Dr. sc. **INES PRICA** (Institut za etnologiju i folkloristiku)

Dr. sc. **REANA SENJKOVIĆ** (Institut za etnologiju i folkloristiku, voditeljica projekta)

Dr. sc. **TEA ŠKOKIĆ** (Institut za etnologiju i folkloristiku)

Dr. sc. **MISLAV ŽITKO** (Odsjek za filozofiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu)

---

www.transwork.eu

PROJEKT FINANCIRA

Hrvatska zaklada za znanost

USTANOVA NOSITELJ PROJEKTA

Institut za etnologiju i folkloristiku

Šubićeva 42

10 000 Zagreb

Hrvatska

SURADNICI NA PROJEKTU IZ VANJSKIH INSTITUCIJA

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za etnologiju i
kulturnu antropologiju

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za filozofiju